

השכלה. גבוהה?

פרופ' שמואל ליימן-ווילציג, ראש המחלקה למדעי המדינה

בלוג מס' 22: הבלוג והפרופסור

כראש מחלקה, שמורה לי זווית ראייה מיוחדת, המאפשרת לי להעלות כל מיני הגיגים על אודות ההשכלה הגבוהה בארץ. ברם, מה לגבי המרצה מן השורה? האם יש מקום שגם היא תפרסם בלוג?

הנה כמה נתונים נכון לקיץ 2005: בעולם הרחב, כ-130 פרופסורים למשפטים מנהלים בלוג קבוע; כנ"ל לגבי 85 פרופסורים לפילוסופיה. וזה כשתופעת הבלוג רק בחיתוליה, אם כי ישנם בערך עשרה מיליון בלוגים שונים בחלל הווירטואלי (אם כי רובם אינם פעילים כל כך). כלומר, נדמה שהתשובה לשאלתי מבחינה מעשית כבר ברורה: בלוגים של אנשי אקדמיה קיימים במספרים משמעותיים – ועוד העכבר נטוי.

כמובן, מצוי אינו תמיד זהה לרצוי. לכן, השאלה האמיתית היא: מהם היתרונות של בלוג על ידי מרצה? האם ישנם חסרונות?

נתחיל עם האחרון. ראשית, לכתוב בלוג לוקח זמן – זמן שניתן לחקור עוד נושא ולפרסם עוד מאמר מדעי. (גילוי נאות: תפקידי כראש מחלקה הוא כה אינטנסיבי שאין לי לא את הזמן ולא את ה"ראש" למחקר אינטנסיבי בתקופה זו בחיי. בכל זאת ואולי דווקא בשל זאת, אני מרגיש צורך נפשי להביע את עצמי – והבלוג משרת פונקציה זו.) לכן, על המרצה הצעיר, קרי לפני קביעות, לחשוב פעמיים-שלוש לפני שיתחיל בכתיבת בלוג, פן ישאלו בוועדה המקצועית שלו: מדוע הוא מתעסק בזוטות (או ממש ב"שטויות") ולא בדברים רציניים? חסרון נוסף הוא מהותי יותר: חשיבה אקדמית בהגדרה אמורה להיות מעמיקה והבלוג הוא סוגה של תקשורת קצרה. קשה לעמוד על המורכבות של סוגייה מחקרית בכמה מאות מילים. לכן, על הפרופסור הבלוגיסט להיזהר מרדידות ושטחיות, דבר שעלול להקרין על עבודתו בפורומים יותר רציניים כגון כתבי-עת מדעיים.

כאן בדיוק הגענו ליתרונותיו של הבלוג: כמות הזמן שחולפת בין תחילת מחקר לבין פרסומו בכתב-עת מדעי היא בממוצע כשנתיים-שלוש. קודם מחקר, אח"כ כתיבה, ואז משלוח לכתב-עת, המתנה לדוחות השופטים, תיקונים בעקבותיהם (במקרה הטוב, אם ההערכה חיובית), שוב משלוח וקבלה סופית לפרסום, ולבסוף המתנה נוספת (18-12 חודשים בד"כ) עד שהמאמר רואה אור. לעומתו הבלוג: נכתב בשעה-שעתיים והפרסום מיידי! וכל זה מבלי לקחת בחשבון את אחד השלבים היותר חשובים של מחקר מדעי: משוב והפצת המחקר, ועלולות לחלוף עוד כמה שנים עד שמתחילים לכתוב על אודות המחקר שערכנו, לציין ולצטט אותו וכו'. והבלוג? תוך כמה שעות עד יומיים כל העולם יודע מה שהיה לך לומר (אם היה לך משהו חדש/מעניין לומר) והתגובות מהירות בהתאם.

הנקודה החשובה כאן אינה סיפוק מיידי אלא קיומו של "משא ומתן אינטלקטואלי". נכון שניתן לבצע מחקר עם כמה שותפים ו/או להעביר את המאמר לכמה עמיתים בטרם שולחים אותו לכתב-עת, אך זהו מאגר משוב מצומצם למדי. לעומת זאת, אם רק 100 עמיתים למקצוע קוראים את הבלוג של החוקר, זהו כבר מאגר עצום בקנה מידה אקדמי של היזון חוזר פורה בתהליך גיבוש הרעיונות של החוקר. לכן, ניתן לקבוע בצורה פסקנית, שלמטרות מחקריות גרידא הבלוג מהווה תרומה משמעותית לחוקרים המחפשים תגובות משכילות לעבודה המצויה בשלבי גיבוש (work in progress).

ברם, אין התועלת מסתכמת במעגל המחקרי כשלעצמו, שהרי למרצים באקדמיה עוד "תפקיד" (כפי שטענתי בבלוג קודם – מספר 9): להשכיל את החברה בתוכה הוא חי. הדבר נכון בכל פקולטה למדעי הרוח – מדוע אסור לבטל את בחינת הבגרות בספרות; בפקולטה למדעים מדויקים – מהי החשיבות של השקעות לאומיות במו"פ של ננו-טכנולוגיה; ובפקולטה למדעי החברה – מה בין טלוויזיה ואלימות בבתי הספר; וכן הלאה. נכון, שגם בעבר ניתן היה למלא את תפקיד ה"מסביר" באמצעות מאמר לעיתון, אולם לא בטוח שהמאמר יתפרסם, ואם יתפרסם, לא ברור האם בעתיד הקרוב ובכלל כמה פעמים ניתן לחזור לאותה באר, כלומר לאותה בימה פרסומית? הבלוג אינו נתון במגבלות של זמן, של עיתוי, של אורך והכי חשוב – של המסנן-המקצר (קרי: העורך). יתרה מזאת, יותר ויותר עורכי עיתונים (מודפסים ומקוונים כאחד) מגייסים בלוגים לשורותיהם, כשיש לבלוגיסטית מה לומר והיא גם יודעת כיצד לומר אותו בצורה השווה לכל נפש (וזו אכן בעיה רצינית אצל חוקרים רבים!).

מעבר לכך, הבלוג מהווה תשובה מוחצת ותרופה למחלה קשה שפושטת בעולם העכשווי, המונע על ידי תאגידי תקשורת למיניהם: חדגוניות של דעות והדרת קולות "זרים ואחרים". מספר העיתונים מצטמצם, ואלה שנותרו אינם (לרוב) מעונינים "להרגיז" את קהל קוראיהם כי זה "לא טוב לעסקים" (קרי: רייטינג). אולם, מגמה זו גרועה מאד "לעסקי הדמוקרטיה", מפני שכך מושתקים רעיונות, ביקורות והצעות שהיו יכולים לרפא תחלואים חברתיים לו היו מושמעים בפורומים ציבוריים הנגישים לקהל הרחב.

בסיכומי של דבר, בלוג של איש אקדמיה, לאו דווקא ראש מחלקה, הינו רעיון מבורך. הדבר עשוי להעלות את רמת השיח הציבורי, להעשיר ולגוון אותו – ובד בבד להפרות את המחקר תוך כדי דיאלוג רציני ונוקב בין עמיתים למקצוע בטרם גיבושו. אם תרצו, מחד גיסא זהו קולוקיום דיסיפלינרי, אך במקום שיתרחש בחדר סגור בין עמיתים במחלקה, הוא פתוח לקהל רחב יותר מביני עניין; ומאידך גיסא, הבלוג דומה להרצאה ביום עיון פתוח לציבור הרחב, אולם ללא המגבלות הלוגיסטיות הכרוכות בכך, שמונעות רוב הקהל מלהשתתף. מסתבר שבלוג, אם כן, הוא כלי רב-תכליתי וחזק במאגר המחקר וההוראה של כל פרופסור המחפש דרכים לבצע את עבודתו המקצועית והציבורית כמו שצריך.

wilzis@mail.biu.ac.il